

ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА ПРИ БАН

**Направление „Нова и съвременна българска
литература”**

Направление „Сравнително литературознание”

Стоян Георгиев

**ДРАМАТУРГИЯТА НА ПИНТЪР
И РЕЦЕПЦИЯТА Й В БЪЛГАРИЯ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
за присъждане на образователната
и научна степен
„ДОКТОР ПО ФИЛОЛОГИЯ”**

Научен консултант:

доц дфн Людмила Григорова

София, 2018 г.

Данни за дисертационния труд:

Брой на страниците: 298

Брой на приложенията: 5

Брой на информационните източници: 250
(159 – на български език, 91 – на английски)

Брой на публикациите от автора по темата: 5

Публичната защита на дисертационния труд „Драматургията на Пинтър и рецепцията й в България” ще се проведе на 28.10.2019 г. от ..... часа в 102 зала на БАН - София, ул. „Шипченски проход” № 52, бл. 17, партер.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в стая № 704 на същата сграда.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	4
ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	10
Глава I. Английската литература след Втората световна война и Харолд Пинтър:	
Пинтър и модерната английска драма	
Екзистенциализъм и Театър на абсурда	
Бекет – Йонеско - Пинтър	12
ИЗВОДИ.....	14
Глава II. Характерни теми в пиесите на Пинтър:	
Борбата между половете в търсене на идентичност	
Функции на измамата	
Несигурност и манипулативност на паметта.....	14
ИЗВОДИ.....	17
Глава III. Рецепцията на Пинтър в България:	
Преводи на пиеси	
Театрални постановки.....	18
ИЗВОДИ.....	20
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	22
ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	24
НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	26

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

За творчеството на големия английския драматург Харолд Пинтър все още няма едно по-цялостно и пълно изследване на български език. При положение, че особено през 90-те години на миналия век бяха поставени много негови пиеси и написани доста статии и студии, се чувства още по-осезателно нуждата от един по-изчерпателен труд както за основните теми и мотиви в произведенията му, така и за тяхната рецепция в България - преводна и театрална. Като се има предвид, че става дума за най-добрия британски драматург след Втората световна война, става все по-належащо тази празнота да бъде запълнена. Настоящата дисертация е скромна опит в това направление, имайки амбицията да осветли, доколкото може, някои от основните характерни особености на Пинтъровото творчество, да открие мястото му сред разволя на следвоенната английска драма, както и да црихира някои основни факти и събития от рецепцията му у нас.

Актуалност на изследването:

Настоящото изследване е актуално и резонно, като се има предвид влиянието на Пинтър върху световния театър,

както и множеството негови постановки у нас. Да не забравяме, че той беше и носител на Нобелова награда за литература през 2005 г. Като прибавим към всичко това и непримиримата му гражданска позиция на хуманист и безкомпромисен враг на всяко насилие и варварство, можем да разберем важността на едно изследване върху този щедро надарен и талантлив драматург, борец за мир и демокрация.

Мотивацията за провеждане на изследването:

Тя е формирана от натрупания ми опит, още от студентските години, в изследване творчеството на Харолд Пинтър. Първата ми разработка, с която участвах в републиканска олимпиада по литература във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ през 1986 г. и за която получих висока оценка, е „Драматургични функции на измамата в пиесите на Харолд Пинтър“. Следват години на задълбочени проучвания и търсения на литература върху английския драматург, както и публикации на фрагменти от настоящия дисертационен труд в отделни специализирани списания. Прочетох всички пиеси на Пинтър на български и онези от

тях, които намерих на английски, понеже съм възпитаник на Английската гимназия в родния си град.

Цел на изследването:

Целта на настоящия труд е едно по-цялостно представяне на големия британски драматург Харолд Пинтър и неговото творчество. Тя е доста амбициозна, защото той е изключително сложен, многопластов и трудно поддаващ се на анализи автор, а освен това и до днес няма монография от наши литературни критици и историци на литературата за него. Изписани са, в интерес на истината, множество статии, по страниците на периодичния печат, както и задълбочени студии (Камелия Николова).

В основната ми цел е вплетено и желанието ми да представя рецепцията на Пинтър в България, с ясното убеждение, че преводите на пиесите му, постановките и представленията по тях са изкусителна тема за нашата литературна критика, на която предстои да осветли и анализира връзката на големия британец с българската театрална сцена и култура като цяло.

Загадъчният Харолд Пинтър стои пред нас и очаква само да го доближим и да надникнем в очите му, за да

усетим не само неповторимостта му, но и неговата неизмеримост и безкрайност.

Методология:

Ползваната методология е представена основно от сравнително-историческия и литературно-историческия метод на изследване, които взаимно се допълват и представят една по-цялостна картина на разглеждания проблем. Като се съпоставят постиженията и разликите в пиесите от отделните периоди в творческото развитие на Пинтър, несъмнено се констатира неговото възходящо развитие към все по-реалистично отразяване на действителността, на по-плътна психологично представяне на героите, както и на заостряне на социалната страна на конфликтите и проблемите в творбите му.

Чрез литературно-историческия метод се проследяват тенденциите в развитието на британската драма след Втората световна война – търсенията, откритията, постиженията и успехите на авторите. Цитирани са знакови творби и новите традиции, които те създават в репертоара на тази авангардна световна драматургия. Чрез посочения метод анализирам и най-специфичното в драматургията на Пинтър: като борбата между половете в

търсене на идентичност, функциите на измамата в пиесите му, както и несигурността и манипулацията с паметта, проследявайки много емблематични пиеси на автора, където най-ярко са отразени посочените характерни особености на неповторимия му стил.

С помощта на сравнително-историческия метод се проследява историята на Театъра на абсурда и най-изявените му представители, на които Пинтър дължи много за утвърждаването на своето неповторимо и незабравимо изкуство, на своя неоспорим професионализъм и магично излъчване. Анализира се наследеното от Бекет и Йонеско, което той творчески усвоява и пресъздава в своите оригинални пиеси. Същият метод е ползван и в главата за рецепцията му у нас, където се сравняват и тълкуват постановките на няколко български режисьори по текстове на Пинтър, както и компаративния преглед на преводите на три негови пиеси, дело на двете наши изтъкнати преводачки Антония Парчева и Галина Томова-Станкева. Вниманието е насочено главно върху практиката на превода.

Трудът ще се ползва от:

Научни работници, изследователи на английската литература, литературни критици, историци на

литературата, театрали, режисьори, актьори, студенти, преводачи, езиковеди, драматурзи.

Обем и структура на дисертацията:

Дисертационният труд е с обем от 298 стандартни страници, написани на български език, включващи **Съдържание, Увод, три Глави** с изводи към всяка от тях, **Заклучение, Библиография**. Библиографската справка на използваните източници включва общо 250 източника.

II. ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е структуриран в съответствие с поставените цел, научноизследователски задачи и отразява възприетия от автора подход към проблематиката.

Дисертацията започва с **Увод**, в който накратко е описано съдържанието на материала, обосновава се изборът на темата и нейната значимост, формулират се целите, задачите и се описват основните методи, използвани в хода на изследването.

Главната задача в **първа глава** е да се открие мястото на Пинтър сред развитието на британската драма след Втората световна война, както и тенденциите, повлияли на творчеството му. Другите две подзадачи са свързани с влиянието на Театъра на абсурда върху английския драматург, както и с връзката му с Бекет и Йонеско – приликите и разликите в творчеството на тримата вълхви на модерния театър. Въз основа на голям теоретичен и фактологичен материал, е извлечена есенцията на новостите, които Пинтър влага в развитието на театралното изкуство, защото след него то вече не е

същото. Повратът, направен от този несравним майстор на сцената, е равносилен на въведения от Софокъл трети актьор на сцената, на фантазията и свободата, дарени на театъра от гения на Шекспир, на революцията на Юго с „Ернани” или на иновациите на Ибсен, Чехов и Метерлинк.

Във **втора глава** са осветлени три основни и фундаментални проблема, анализирани и разисквани в неговите пиеси: борбата между половете, функциите на измамата и несигурността на паметта. Избрани са именно те, защото във всички творби на Пинтър има сблъсък между половете, между измамници от всякакъв тип и между манипулатори с миналото, използвано в борбата им за оцеляване и надмощие. Особеното тук е, че измамниците мамят не само околните, но и самите себе си, при това без да го съзнават и в този смисъл са повече трагични, отколкото комични образи. От какъвто и ракурс да се подходи към Пинтър, неизменно ще се сблъскаме с измамата, манипулацията и силата или слабостта на пола. Тези три теми са и своеобразен „трипостас” на базисната тема у Пинтър – борбата за територия и надмощие. В подобен смисъл се открояват и трите подглави: *„Борбата между половете в търсене на идентичност”*, *„Функции*

на измамата” и *„Несигурност и манипулативност на паметта”*.

В трета глава е представена в по-пълнен вид и по-изчерпателно рецепцията на английския драматург в България, който само за две десетилетия, от 90-те години насетне, има доста богата история. Използвани са многобройни източници на информация по въпроса, както в периодичния печат и в някои специализирани издания, така и в театрални сводки и антрефилета за представления.

По отношение на преводите са сравнени оригинала на три Пинтъррови пиеси с два техни превода на български език – този на Антония Парчева от 1980 г. и на Галина Томова-Станкева от 2006 г., за да се разкрие чрез подробен семантичен и лексикален анализ на отделни фрагменти преводаческите стратегии и постижения, както и голямата разлика между тях. В своето търсене съм се интересувал най-вече от въпроса за сценичната реализация на предложените от двете ни изтъкнати преводачки варианти на текста.

Глава I. Английската литература след Втората световна война и Харолд Пинтър:

Първа глава на дисертационния труд *„Английската литература след Втората световна война и Харолд Пинтър”* е структурирана в 3 части:

Първа част /т. 1.1./ е озаглавена *„Пинтър и модерната английска драма”*. В нея се прави преглед на развитието на британската драма след Втората световна война – направления, тенденции, иновации и постижения. Проследен е творческият път на някои от най-изявените и знакови драматурзи от този период. Представено е и мястото на Пинтър в анализирания развоен процес, неговата специфика и новаторство по отношение сценичния живот на пиесите му.

Във **втора част** /т. 1.2./ *„Екзистенциализъм и Театър на абсурда”* е анализирана в основни линии философията на екзистенциализма и някои от емблематичните автори от това направление. Представени са по-подробно гледните точки върху екзистенциализма и театъра на абсурда на Самюъл Бекет и Йожен Йонеско.

В **трета част** /т. 1.3./ *„Бекет – Йонеско – Пинтър”* се проследява творческото развитие на Йонеско и Бекет, както и приликите и разликите на техните драми с пиесите на Харолд Пинтър. Подчертано е онова, което той творчески е усвоил у предшествениците си и чисто

неговите иновации и творчески открития, характерни за зрялото му творчество.

ИЗВОДИ:

Общественият климат във Великобритания след Втората световна война предполага интензивно развитие на литературата. Бурното развитие на британската драма и новите тенденции, които се открояват, са дали отражение върху пиесите на Пинтър. Философията на екзистенциализма е водеща през този период и налага своя мироглед и върху литературата

Театърът на абсурда дава много от своите прийоми, открития и специфика на драматургията на Пинтър. Бекет и Йонеско са един вид наставници и учители на Пинтър в неговите творчески търсения. Абсурдът у Пинтър е много по-различен от абсурда в пиесите на Бекет и Йонеско – той е по-реалистичен и по-близо до живота;

Глава II

Характерни теми в пиесите на Пинтър:

Втора глава на дисертационния труд „Характерни теми в пиесите на Пинтър” е структурирана в 3 части:

В **част първа /т. 2.1./** „Борбата между половете в търсене на идентичност” са представени неочаквани истини и тайни за човешката природа и душа. Сложността на психичния ни живот, неговата многоизмеримост, провокирани и анализирани от най-необичайни ракурси от талантивия драматург Харолд Пинтър, превъплътени художествено в оригиналните му и често пъти провокативни пиеси, учудват и възторгват, озадачават и плашат, разочароват и обнадеждават.

Непрестанната борба между половете всъщност е стремежът към непостижимото и затова е толкова напорист стремежът за цялост, за непоклатима и монолитна идентичност, която да устоява на всички житейски катаклизми. Но в земния ни живот този непреодолим копнеж е обречен и никога не може да бъде осъществен, защото антиномиите в душите и битието ни вечно ни раздвояват и ни поставят пред безброй избори и компромиси, измамни мечти и горчиви разочарования. Половата половинчатост и проклятието на секса всеки миг водят безпощадна битка с възвишените ни метафизични

пориви за божествени чувства, за чистота и духовно съвършенство.

Във **втората част /т. 2.2./** „Функции на измамата” се защитава идеята, че вечната борба на половете е немислима без удобните и услужливи функции на измамата. В пиесите на Пинтър измамниците мамят себе си и останалите, защото причината за тази повсеместна лъжа се крие също в недостижимата личностна идентичност и цялост. Самоизмамата е резултат от човешката трагедия в тесните рамки на света. Човек не може да се спаси от своята двойственост, но сам себе си се стреми да се убеди, че някакъв изход от житейската клопка все пак е възможен, за да не полудее. Често пъти той садистично и жестоко се развлича със страданията и мъките на своите себеподобни, подложени на същите сизифови мъки като него в неумолимата им житейска екзистенция. Страданията на хората около нас и техните самоизмами ни носят както една нелепа и безсмислена утеха, че не само ние сме наказани от природата с нерешими противоречия и вътрешни конфликти, така и необяснимото желание да отмъстим на ближните си за собствената си безизходност и страх.

В третата част /т. 2.3./ „Несигурност и манипулативност на паметта” се разисква проблема с несигурността на спомените и тяхната изменчивост и манипулативност. Паметта е вкаменената следа от битийната ни битка за идентичност и илюзията ни за вечност. Нашето съзнание участва в трансцендентната игра на природата с нас, чийто плод е паметта - нищожна утеха в отчаяната ни и безизходна човешка драма. Тя е и най-голямата ни самоизмама, в която сякаш се утаяват времето и пространството, едни хипотетични и доста субективни понятия. Най-висшата манипулация, извършена от ума ни в стремежа му към хармония и цялост, всъщност е нашият житейски хронотоп. Цял живот танталови мъки да докажем, че съществуваме и да защитим своята крехка екзистенция. Недостижима и измамлива мечта.

ИЗВОДИ:

Борбата между половете е перманентна и в нея няма победители. В непрестанни битки половете търсят своята идентичност, но тя се крие само в любовта.

Любовта у Пинтър е свързана само със задоволяване на емоционални и сетивни потребности –

липсва й по-дълбоката метафизична същност. Измамниците винаги се самоизмамват и това е непреодолимо.

Паметта е универсално оръжие за надмощие и прикриване на истината. Паметта е винаги изкривена и неадекватна представа за нещо отминало

Глава III. Рецепцията на Пинтър в България

Трета глава „Рецепцията на Пинтър в България” е структурирана в 2 части:

В **част първа /3.1./** „Преводите на Пинтър” в България се прави кратък преглед на преводите му на роден език, като се анализират подходите на различни преводачи и техните виждания за преводаческото изкуство. По-подробно се разглеждат Антония Парчева и Галина Томова-Станкева (втората е превела целия Пинтър), представителки на две различни епохи в нашия обществен живот, което дава отражение и върху подстъпите им към автора. Направен е текстологичен, семантичен и лексикален анализ на оригиналите на три Пинтъррови пиеси, като се сравняват с преводите им на

двете наши именити преводачки и се отчитат приликите и разликите в тяхното представяне на драматурга на български език. Навярно конкретиката на настоящия труд ще бъде полезна и за теоретиците на превода у нас.

В част втора /3.2./ „Театрални постановки” се проследяват някои от най-емблематичните постановки на Пинтър у нас. През 90-те години на миналия век българските му представления са изключително много и „пинтъроманията” залива театралните ни сцени. Самият драматург високо оценява режисьорските иновации на Стоян Камбарев и Пламен Марков, като подчертава техния оригинален прочит на пиесите му. Анализираните постановки на английския нобелист у нас са един опит да се открие онова, което ги приобщава към българския социум и помага в развитието както на родния ни театър, така и в обогатяването на представите ни за нашия съвременен живот. Театърът винаги е бил в крак с актуалните въпроси на времето и понякога е бил изцяло злосторителен. Тази негова характерна особеност не отминава и Пинтър, който към края на творческия си път става остро сатиричен и дори публицистичен що се отнася до политическите събития и казуси на времето. В Пинтървите постановки в България изблизват и абсурдни

ситуации, взети от баналното ни балканско битие, и нестандартни персонажи, и почти фантастични сюжети, а неподозираните и подмолни пластове на психиката изненадват слисаните зрители, които дори не предполагат неочакваните обрати в пиесите на английския драматург.

ИЗВОДИ:

Преводите на Пинтър са доста близо до оригинала и са подходящи за сценична реализация;

Преводите на режисьорите са съобразени с изискванията на сцената и техните авторски виждания за постановките;

Преводните интерпретации на Пинтър у нас притежават неоспорими художествени достойнства;

Постановките на Пинтър са съобразени с психологията и възприятията на българския зрител;

Сценичните реализации на пиесите на Пинтър в България се характеризират с оригинални режисьорски иновации и талантива актьорска игра. Например: паметни ще останат постановките на Стоян Камбарев, Пламен Марков, Димитър Гочев и Крикор Азарян, както и изпълненията на Петър Слабаков, Кирил Варийски и Татяна Лолова в „Рожден ден”, на Руси Чанев, Ицхак

Финци, Валентин Ганев и Мая Драгоманска в „Завръщане у дома”, на Владимир Пенев и Дина Спасова в „Любовникът”, на Меглена Караламбова и Пенко Господинв в „Една нощ навън”, на Хайнер Щаделман и Хенриете Тимиг в „Прах при прахта” и други.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Загадъчният Харолд Пинтър най-вероятно винаги ще озадачава както режисьорите, така и зрителите. Неизказаното, неуловимото, вечно изплъзващото ни се в земното ни битие, космическата тайна – плашеща и размиваща – ще живее навеки в пиесите на големия британец, като от време на време ще ни намига иронично между техните редове и ще ни изправя пред вечните нерешими дилеми, но никога няма да бъде докрай разгадана и осъзната. Точно тази тайна е изследвал Пинтър, тя го е примамвала и зовяла, докато накрая разбере, че е невъзможно да се постигне трансцендентното и безкрайното, колкото и да го жадуваме в нашия кратък живот.

Наред с тайнствените ни подсъзнателни страхове от липсата на идентичност, от загубата на своя територия, от отслабването в битката с останалите, от изолацията и алиенацията, от самотата, от неспособността за интеграция в социума, които винаги срещаме в подтекста на Пинтъровата драма, творчеството му е пронизано и от безкомпромисния социален протест, от острата политическа реакция срещу варварството и неофашизма,

срещу унизяването и покваряването на човешката личност, срещу заговорите на политическите лицемери и марионетки, превърнали земята в едно кърваво бойно поле, в една жестока сцена, на която трябва да се появяват човешките персонажи не само в произведенията на изкуството, но и в своето тягостно, несигурно и безсмислено ежедневиe. И тук виждаме как психологът, художникът, изследователят Пинтър отстъпва своето място на хуманиста, на бореца за мир и социална справедливост, на твореца-гражданин, който не си затваря очите пред остриe проблеми и конфликти в днешното човешко общество, създаващи все повече и повече самотни, изолирани и потиснати човешки индивиди.

IV. ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Това е първото монографично изследване у нас върху творчеството на Пинтър и на рецепцията му в България.

2. Обърнато е специално внимание в текста на сравнителния анализ върху проявите на абсурда в пиесите на Бекет, Йонеско и Пинтър: върху техните прилики, отлики и взаимното им влияние. Абсурдът на Пинтър произлиза от самата банална действителност – нещо характерно за неговите произведения.

3. В дисертацията се изтъква борбата между половете, която всъщност е битка за идентичност.

4. В това изследване в анализите върху функцията на измамата в творчеството на Пинтър, която вече не е насочена само към околните, както в класическата драма, акцентът пада преди всичко върху самоизмамващия се измамник. Този акцент е всъщност големият драматургичен принос на Пинтър.

5. Наблюдението върху несигурността и манипулативността на паметта като едно от основите оръжия в борбата за надмощие над останалите персонажи

и за подчинение на опонента е неоспорим принос на автора. Манипулацията със спомените се оказва безценно средство в стремежа да се овладеят позициите на „врага” и той да бъде обсебен и омаломощен.

6. Направен е сравнителен текстологичен, семантичен и лексикален анализ на отделни фрагменти от три Пинтърови пиеси, преведени на български език от преводачките Антония Парчева и Галина Томова-Станкева. Посочени са плюсовете и минусите на двете преводачки.

7. Анализирани са и някои от емблематичните постановки на Пинтър в България в сравнение с мнението на видни наши литературни критици и театроведи за сценичната реализация на творбите на големия английски драматург.

8. Изводът за наличието на кръгова композиция в някои от пиесите на Пинтър, повлияна според мен, от комедиите на Гогол, също е негов оригинален принос.

V. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. **Георгиев, Ст.** „Бекет-Йонеско-Пинтър”, сп. „Театър”, бр. 4-6, 2015, стр. 2-11.

2. **Георгиев, Ст.** „Борбата за доминация между половете в търсене на идентичност в пиесите на Пинтър”, сп. „Литературата”, бр. 16, 2015, стр. 303-333.

3. **Георгиев, Ст.** „Борбата за надмощие между половете”, сп. „Везни”, бр. 6, 2015, стр. 24-43.

4. **Георгиев, Ст.** „Харолд Пинтър и модерната английска драма”, алманах „Бургас”, 2015, стр. 181-187.

5. **Георгиев, Ст.** „Преводите на Пинтър в България”, сборник с доклади от конференция „Преводът между конюнктурата и мисията: посттоталитарни стратегии за представяне на чуждите литератури в България.” Институт за литература при БАН, София (под печат)